

یادگیری ترکیبی رویکردی نوین در تحول برنامه درسی

ضیالالدین سالاری^۱، مرتضی کرمی^۲
دانشگاه مازندران، دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی آموزشی^۱ salari_zia@yahoo.com
دانشگاه مازندران، استادیار گروه علوم تربیتی^۲ Mor.karami@gmail.com

چکیده

یکی از مسائل امروز در حوزه‌ی آموزش و پرورش ایجاد تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت است چرا که آموزش و پرورش از مؤثرترین نهادهای اجتماعی محسوب می‌شود که در ترسیم آینده کشور نقش اساسی دارد. در سال‌های اخیر آموزش‌های الکترونیکی به طور سریع رشد و گسترش یافتند به طوری که در حال جایگزین شدن با شیوه‌های آموزش سنتی بودند اما اخیراً تحقیقات نشان داده‌اند که این نوع آموزش نیز دارای محدودیت‌های خاصی نظیر عدم امکان تعاملات رو در رو، تأخیر در ارائه بازخورد و کاهش انگیزش فراگیران برای مطالعه مواد آن‌لاین است و نمی‌توانند به طور صرف جایگزین آموزش‌های سنتی شود بر این اساس و با توجه به مزایا و معایب هر دو روش آموزشی متخصصان امور آموزشی معتقدند که باید این رویکردها را با هم ترکیب کرد و از مزایای هر دو روش استفاده کرد. لذا مقاله حاضر در جهت شناساندن مفهوم یادگیری ترکیبی و نقش آن در تغییر و تحول برنامه درسی به نگارش درآمده و در آن ضمن بررسی مفاهیم، مدل‌ها و مراحل طراحی یادگیری ترکیبی چگونگی اثر بخشی آن در تغییر و تحول برنامه درسی نظام آموزش و پرورش کشور مورد بررسی قرار گرفته است.

کلید واژه‌ها: برنامه درسی، یادگیری ترکیبی، آموزش الکترونیکی

مقدمه

با توجه به این که آموزش‌های سنتی نیز دارای مزایای خاصی از قبیل کمک مربی برای فراگیری محتوا و تشویق یادگیری، برقراری ارتباط بین تجارب گذشته و حال فراگیران، سرعت بخشیدن تسهیل در فرایند کسب معلومات و دریافت بازخورد از طریق دیگران می‌باشد [۱۲]. بسیاری از متخصصان آموزش سعی می‌کنند تا روش‌های مختلف را با هم ترکیب کنند و معتقدند که یادگیری ترکیبی یک رویکرد امید بخش برای حل این مشکلات است [۱۳]. لذا در این پژوهش ضمن مروری بر یادگیری ترکیبی و جنبه‌های مختلف آن نقش یادگیری ترکیبی در تحول برنامه درسی و روش‌های یاددهی - یادگیری مورد بررسی قرار گرفته است که در این جا قبل از هر چیز مفهوم شناسی یادگیری ترکیبی ارائه می‌گردد.

۲- مفهوم شناسی یادگیری ترکیبی

یادگیری ترکیبی به موج سوم از آموزش‌های مجازی اشاره دارد موج اول شامل یک روش آموزشی یک طرفه مانند ارائه آموزش از طریق رادیو تلویزیون بود، موج دوم شامل تکنولوژی‌های صرف از مانند یادگیری مبتنی بر وب و یادگیری مبتنی بر کامپیوتر بود، و در حالی که انتظار می‌رفت که آموزش‌های الکترونیک همه روش‌های آموزشی گذشته را از بین ببرند موج سوم به نام یادگیری ترکیبی ظاهر شد که در آن روش‌های آموزشی با هم ترکیب شده و شامل روشی برای بیشینه سازی مزیت‌های روش‌های آموزشی رو در رو و تکنولوژی‌های چندگانه شدند [۱۴].

به طور کلی روش‌های نوین نظام آموزشی کشورهای دنیا به منزله یک ضرورت و نیاز آموزشی فراگیران برای ایجاد کردن فرصت‌های تحصیل در مناطقی با ویژگی‌های اقلیمی متفاوت و شرایط تحصیلی فراگیران با توجه به جنسیت و فرهنگ‌های آن‌ها مطرح شده است [۱]. در عصر حاضر باید پذیرفت که فناوری اطلاعات و ارتباطات موجب دگرگونی‌هایی در آموزش و پرورش گردیده است. در عصر نو اهداف جدیدی پیش روی آموزش و پرورش قرار دارد؛ رویکردهای جدید یاد دهی یادگیری در مقابل رویکردهای سنتی قرار گرفته، از تغییر نقش معلم و فراگیرنده سخن به میان آمده و عقیده بر این است که به طور کلی استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات برای دست یابی به هدف‌های یادگیری با کیفیت برای همه اجتناب ناپذیر است [۲]. لذا در دهه های اخیر اکثر نظام‌های آموزشی کشورهای دنیا شاهد رشد چشمگیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در درون خود بوده‌اند به طوری که یادگیرهای الکترونیکی در حال جایگزین شدن کامل با آموزش‌های سنتی بودند و در حالی که انتظار می‌رفت که به طور کامل جایگزین آموزش‌های سنتی شوند اما نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که این نوع آموزش نیز محدودیت‌های خاص خود را دارد و از نبود تعامل انسانی مناسب [۹]، تأخیر در بازخورد، تعویق در یادگیری غیر هم‌زمان [۱۰]، و کمبود انگیزش برای خواندن مواد الکترونیکی آن لاین [۱۱]، رنج می‌برد. در پاسخ به این کمبودها و

یادگیری باشد مانند کلاس‌های مجازی، کلاس‌های واقعی استفاده از نرم افزارهای کمکی در فرایند آموزش، شیوه‌ای خود بهبودی، دوره‌های آموزشی مبتنی بر وب، سیستم‌های الکترونیک پشتیبانی عملکرد، ترکیب محیط کار با وظایف و سیستم مدیریت دانش است اما آنچه در این میان اهمیت دارد این است که این شیوه‌ها و ابزارها را به شکلی مناسب و مطابق با موقعیت و شرایط فراگیر با هم ترکیب شود و به کار گرفته شود تا بتواند در کم‌ترین زمان ممکن بیشترین میزان بازدهی را داشته باشد.

۳- دلایل شکل‌گیری مفهوم یادگیری ترکیبی

در اواخر دهه‌ی ۹۰ در سرتاسر جهان تمامی افرادی که به نوعی با مقوله آموزش درگیر بوده‌اند جلب تحولی عظیم در سیستم آموزشی به نام آموزش الکترونیکی شدند. این تحول به دلیل برخورداری از امکانات وسیع فناوری روز و فارغ بودن از محدودیت‌های زمان و مکان را حل خوبی برای بسیاری از مشکلات آموزش سنتی به نظر می‌رسید با این وجود واقعیتی که امروز می‌توان به آن اشاره کرد حاکی از نابالغ بودن این نوع آموزش است [۴]. در واقع امروزه معلوم گشته است که جایگاه استفاده از یادگیری الکترونیکی در آموزش آن گونه که سرو صدا به پا کرده است در مقام عمل و تأثیر، فعلاً چندان قابل توجه نیست. روزنبرگ^۵ در کتاب "آن سوی یادگیری الکترونیکی" با استناد به گزارش تحقیقی "مجله آموزش"^۶ در سال ۲۰۰۴، آمارى متفاوت از گسترش یادگیری الکترونیکی ارائه می‌کند؛ در حدود ۱۷ درصد از گونه‌های آموزش از طریق رایانه ارائه می‌شود، ۸ درصد هم از طریق مربیان در کلاس‌های مجازی، و ۵ درصد نیز از طریق سایر روش‌ها. بنابراین هنوز ۷۰ درصد از یادگیری‌ها از طریق کلاس درس چهره به چهره انجام می‌شود. روزن برگ همچنین از محدودیت‌های یادگیری الکترونیکی برای برآوردن انتظارات سخن به میان می‌آورد و از گزارش تحقیقاتی مارتین سلومن^۷ و مارک فن برن^۸ که ۶۲ درصد همه فناوری‌های یادگیری در برآوردن انتظارات، شکست خورده‌اند. وی همچنین به مطالعه دیگری که بر روی ۱۳۹ شرکت در ۱۷ کشور انجام گرفته شد اشاره می‌کند که یافته‌های آنان نشان می‌دهد ۷۵ درصد پاسخگویان کارایی یادگیری الکترونیکی را در یک مقیاس ۱۰ امتیازی، کمتر از ۵ می‌دانستند [۵].

وودیل^۹ (۲۰۰۴) نیز معتقد است که پروژه‌های یادگیری الکترونیکی با همان سرعتی که اوج گرفته و گسترش یافتند با شکست مواجه شدند و بسیاری از پروژه‌های معروف و گسترده که پیشگام نیز بوده اند دچار ورشکستگی شده‌اند و بر متون پژوهشی

به طور کلی تعاریف فراوانی از این نوع یادگیری ارائه شده است که در زیر به چند مورد از آن‌ها اشاره خواهیم کرد.

یادگیری ترکیبی آموزشی است که مکانیزم‌های مختلف عرضه‌ی یادگیری را استفاده کرده تا راه حل‌های کلی آموزش را به دست آورد در این نوع آموزش هر آنچه به مخاطب کمک کند تا دانش و مهارت را بهتر بیاموزد می‌توان استفاده کرد مانند نرم افزارهای چند رسانه‌ای، کتاب‌ها، تمرین‌های خارج از کتاب و... همچنین این نوع یادگیری به استفاده کنندگان از آن این امکان را می‌دهد که بین هزینه‌های آموزش و زمان پیشرفت این برنامه تعادل برقرار کرده و نتایج خوبی از کار خود بگیرند. مکانیزم‌های عرضه‌ی یادگیری که می‌تواند در یادگیری ترکیبی استفاده شود عبارتند از کلاس‌های درس سنتی، کلاس‌های درس مجازی، تعلیم و آموزش اینترنتی، آموزش کامپیوتر مدار، آموزش شبکه مدار، راهنمای مطالعه و کتاب کار، آزمایشگاه‌های اینترنتی، آزمون‌های تمرینی، گروه‌ها و انجمن‌هاست [۳]. دیان ویلسون^۱ (۲۰۰۵) در کتاب خود تحت عنوان "یادگیری ترکیبی" می‌گوید از آنجایی که هدف هر نوع آموزش باید مطابق با نیاز شغلی باشد ما تعریف زیر را برای یادگیری ترکیبی ارائه می‌دهیم:

استفاده از مؤثرترین راه حل‌های آموزشی به کار برده شده در یک حالت هماهنگ برای دست یابی به اهداف یادگیری که بتوانیم در شغلمان موفق شویم [۱۵].

همچنین طبق نظر والیتان^۲ (۲۰۰۲) یادگیری ترکیبی یک روش یادگیری است که در آن ترکیبی از وسایل ارتباطی مختلف با فن آوری‌هایی همچون یادگیری الکترونیک، پشتیبانی الکترونیک، دوره‌های مبتنی بر وب، و شیوه‌های مدیریت دانش برای آموزش استفاده می‌شود [۱۶].

پروکتر^۳ (۲۰۰۳) با اضافه کردن بعد تدریس و سبک‌های یادگیری یک تعریف وسیع‌تر از یادگیری ترکیبی ارائه داده است از نظر او یادگیری ترکیبی از ترکیب مؤثر روش‌های ارائه آموزشی - مختلف، مدل‌های تدریس و سبک‌های یادگیری تشکیل شده است [۱۷]. اما وسیع‌ترین تعریف از یادگیری ترکیبی را دریسکول^۴ (۲۰۰۲) ارائه داده است طبق نظر او یادگیری ترکیبی چهار هدف مختلف مطابق با اهداف مختلف دارد که عبارتند از: ۱- ترکیب روش‌های تکنولوژی مبتنی بر وب برای دست یابی به اهداف آموزشی ۲- ترکیب انواع رویکردهای پداگوژی برای تولید بهینه برون داده‌های یادگیری با یا بدون تکنولوژی آموزشی ۳- ترکیب هر شکل از تکنولوژی آموزشی با آموزش چهره به چهره و مربی محور ۴- ترکیب تکنولوژی آموزشی با وظایف شغلی واقعی برای به وجود آوردن یک تأثیر هماهنگ بین یادگیری و کار [۱۸].

همچنان که از تعاریف فوق نیز بر می‌آید برنامه‌های یادگیری ترکیبی ممکن است در بر گیرنده شکل‌ها و ابزارهای متنوعی از

⁵ Marc J. Rosenberg

⁶ Training Magazine

⁷ Martin Slomen

⁸ Mark Van Biern

⁹ Woodill

¹ Diann Wilson

² Valitan

³ Procter

⁴ Driscolls

بنابراین با توجه به این که آموزش‌های الکترونیکی نیز دارای محدودیت‌های خاص خود می‌باشند می‌توان نتیجه گرفت که آموزش‌های الکترونیکی با وجود تمام مزایایی هم که دارند نمی‌توانند به طور صرف جایگزین آموزش‌های سنتی شوند و اینجاست که متخصصین امور آموزشی معتقدند که باید رویکردهای آموزشی را با هم ترکیب کرد و از نقاط قوت هر دو روش (آموزش الکترونیکی و سنتی) سود جست و با رویکرد آموزش ترکیبی می‌توان مزیت‌های هر دو نوع آموزش الکترونیکی و آموزش سنتی را داشت.

۴- مروری بر مدل‌های یادگیری ترکیبی

اگر چه یادگیری ترکیبی یک روند نسبتاً جدید در آموزش است ولی محققان و مربیان مطالعاتی را برای طراحی چارچوب یا مدل‌ها برای اثر بخشی یادگیری ترکیبی انجام دادند اکثر مدل‌های یادگیری ترکیبی روی ترکیبی از روش‌ها و ابزار آموزشی متمرکز شده اند که بهتر بتوانند جنبه‌های فوق‌العاده اهداف یادگیری و آموزش را نشان دهند. بیلاوسکی و متسلف^۲ (۲۰۰۳) یک مدل یکپارچه در زمینه یادگیری ترکیبی ارائه کردند که این مدل از ۳ حوزه ساخته شده است: الف- یادگیری ب- پشتیبانی عملکرد و ج- مدیریت دانش. در این مدل حوزه یادگیری را مداخلات آموزش سنتی پوشش داده است. برای بهبود مهارت‌ها و دانش و برای هدایت مؤثر کارها این مدل استفاده از آموزش‌های کلاسی، ابزارهای یادگیری هم‌زمان و نا هم زمان و خود فراگیری از طریق رسانه‌های معمولی مثل سی دی رام، آموزش‌های ضمن خدمت و ترکیبی از روش‌های آموزش سنتی و مبتنی بر وب را پیشنهاد می‌دهد. نویسندگان معتقدند که نسبت به حوزه پشتیبانی عملکرد کمک‌ها باید در زمان مورد نیاز و از طریق مربیگری و راهنمایی، کمک‌های آن‌لاین و ابزارهای سیستم پشتیبانی عملکرد الکترونیک ارائه شوند. آن‌ها همچنین بیان کردند که در سومین حوزه که مدیریت دانش است نیازهای عملکردی باید از طریق اسناد کلیدی، دایرکتوری‌های تخصصی، پایگاه داده دروس آموخته شده، لیستی از بهترین تجارب و گروه بندی جوامع نشان داده شود. برای کاربرد این مدل نیز ۳ مرحله متوالی پیشنهاد شده است که عبارتند از: ۱- شناسایی مقصود و اهداف عملکرد ۲- استفاده از ابزارهای عملکرد و یادگیری از هر ۳ حوزه و ۳- اندازه گیری خروجی عملکرد از به کار گیری این مدل [۲۰].

یکی دیگر از مدل‌های یادگیری ترکیبی مدل ۸ بعدی خان^۳ است که به عنوان راهنمایی برای طراحی، توسعه، ارائه، اداره و ارزیابی برنامه‌های یادگیری ترکیبی ارائه می‌شود. این چارچوب

درباره شکست یادگیری الکترونیکی بیش از پیش افزوده می‌شود [۱۹]. به نظر می‌رسد که این امر در کشور ما نیز صدق کند و پروژه‌های یادگیری الکترونیکی آن طور که باید و شاید نتوانسته اند مؤثر و اثر بخش باشند که دلیل آن را عوامل مختلف می‌توان ذکر کرد. رحیمی دوست (۱۳۸۶) نیز در پژوهشی تحت عنوان "تجربه پروژه‌های یادگیری الکترونیکی چگونه بوده است؟" به این امر دست یافت که در سال‌های اخیر شاهد شکست پروژه‌های یادگیری الکترونیکی بوده‌ایم که وی دلایل شکست این پروژه‌ها را در رویکردهایی همچون رویکردهای مدیریتی، رویکردهای مبتنی بر نیازها، رویکرد الکترونیکی و رویکرد مبتنی بر یادگیری دسته بندی کرده است و معتقد است که بدون در نظر گرفتن مؤلفه‌های اساسی یادگیری آدمی، کاربرد جدیدترین و پیشرفته‌ترین فناوری‌ها کاری بیهوده است و صرفاً استفاده تبلیغاتی خواهد داشت تا این که استفاده آموزشی داشته باشد [۶]. بنابراین یادگیری الکترونیکی نیز محدودیت‌های خاص خود را دارد که در اینجا به تعدادی از مزایا و محدودیت‌های این نوع آموزش‌ها در قالب جدول (۱) اشاره شده است.

جدول ۱- مزایا و معایب یک آموزش صرفاً مجازی [۴]

مزایا	معایب
امکان ایجاد یادگیری پیوسته و تعاملی	نبود برخوردهای حضوری و رو در رو
تقویت مداخله فعال در روند آموزش	امکان کناره گیری مخاطبین آموزش با نرخ بالا
تقویت ارتباط و همکاری توسط انجمن‌های اینترنتی به صورت الکترونیکی	نیازمند بودن برخی از کارهای تیمی به حضور دانشجویان به صورت هم‌زمان
مستقل بودن آموزش از محدودیت مکان خاص	
مستقل بودن آموزش از محدودیت زمان خاص	
استفاده از مولتی مدیا ^۱	محدودیت‌های احتمالی بر اثر کمبود پهنای باند اتصال به شبکه
امکان برگزاری آزمون آن‌لاین	نیازمند بودن به زمان و هزینه بیشتر برای تسلط آموزش دهندگان بر فناوری ارائه آموزش، علاوه بر محتوی درسی

² Bielwaski & Metcalf

³ Khans

¹ multimedia

تعداد کل آن‌ها و چارچوب زمانی برای انجام این کار، میزان علاقه مندی مخاطبان به محتوا آموزشی، فعالیت‌های آموزشی مشابه یا غیر مشابه در گذشته، این امر که چه چیزی نیاز است که آن‌ها به عنوان نتیجه‌ی آموزش یاد بگیرند و محدودیت‌های مؤثر در هر جنبه از آموزش‌های کلاسی از طراحی گرفته تا ارائه باید در نظر گرفته شود برای طراحی یک دوره آموزش ترکیبی نیز تمامی این مراحل باید در نظر گرفت.

۲- توجه به مقصود ما از آموزش و پاسخ به این سؤال که مخاطبان ما دقیقاً چه یافته‌هایی را باید به عنوان نتیجه آموزش بدانند. برای این منظور یک لیست که در آن برون دادها یا اهداف یادگیری نوشته شده باید به دقت تهیه کرد و نظر مخاطبان را جلب کرد. قبل از رفتن به مرحله بعدی از تأیید لیست اهداف یادگیری توسط تصمیم گیرندگان، تأثیرگذاران و همه اعضای تیم طراحی مطمئن شوید چون اگر در یک مرحله اهداف نادرست وجود داشته باشد قطعاً در مرحله بعد نیز اشتباه رخ خواهد داد.

۳- بر اساس اهداف تأیید شده یادگیری باید طرح کلی (رئوس مطالب) موضوعات و زیرمجموعه را مشخص کرد و به مخاطبان ارائه نمود. اساساً شما و هر یک از اعضای تیم باید قادر باشید تا به این سؤال پاسخ دهید که اگر مخاطبان قادر باشند تا این اهداف را تحقق بخشند چه چیزی دقیقاً نیاز است تا ما پوشش دهیم؟ و خروجی از این مرحله نیز باید دقیق، جامع و دارای تعیین توالی منطقی باشد.

۴- در کنار هر یک از رئوس مطالب نوع فعالیت یادگیری که بهتر قادر است تا محتوا را به مخاطبان در محیط کلاس درس سنتی ارائه دهد ذکر شود. فرض منطقی برای فعالیت های یادگیری در این مسیر برای فرایند طراحی در هر دو فعالیت‌های کلاسی و آن‌لاین است.

۵- ایجاد و توسعه استراتژی انتقال یادگیری با تأکید بر آنچه قبل، در طول و بعد از آموزش می‌تواند صورت پذیرد تا آموزش را در مخاطب خود تأثیر گذار کند. این مرحله یک مرحله حساس است که اغلب نادیده گرفته می‌شود. اگر آموزش از مکان یادگیری به محل کار انتقال پیدا نکند سرمایه گذاری بر روی آموزش بازدهی نخواهد داشت.

۶- ایجاد و توسعه استراتژی ارزشیابی با تأکید بر این که چگونه اثربخشی آموزش می‌تواند تشخیص داده شود. مروری به گذشته فعالیت‌های یادگیری (محتوا و رئوس فعالیت‌های یادگیری) می‌تواند به شما در جواب دادن به این نوع از سؤالات ارزشیابی کمک کند: ۱- چگونه درجه هدف مخاطبان از یادگیری و تغییرات رفتاری آن‌ها را اندازه گیری می‌کنید؟

طراحان آموزشی را قادر می‌سازد که سؤالات صحیح و به جا بپرسند و فرایند تفکرشان را سازمان دهی کنند زمانی که در حال برنامه ریزی یک برنامه یادگیری ترکیبی هستند و این مدل شامل ۸ بعد است که عبارتند از: ۱- بعد پداگوژیکی ۲- تکنولوژیکی ۳- طراحی ۴- ارزشیابی ۵- مدیریت ۶- منبع پشتیبانی ۷- اخلاق ۸- بعد نهادی [۲۱].

مدل ترکیبی دیگر مدل ۴ بعدی IBM است. محققان در شرکت IBM تحقیق وسیعی را روی اثر بخشی رویکردهای یادگیری انجام دادند و بر اساس این تحقیق دریافتند که همکاری روشی است که میزان نگهداری (یاد داری) در یادگیری را تأمین می‌کند و بر اساس نتایج این تحقیق آن‌ها یک مدل ۴ بعدی را طراحی کردند که یادگیری سنتی را با ابزارها و رویکردهای یادگیری الکترونیکی جدید ترکیب می‌کند و چارچوب آن شامل ۴ بخش پایه‌ای است که عبارتند از: ۱- یادگیری به واسطه اطلاعات ۲- یادگیری به واسطه تعامل ۳- یادگیری به واسطه همکاری ۴- یادگیری به واسطه نظم و ترتیب [۲۲].

و بالاخره مدل یادگیری ترکیبی COI^۱ که به وسیله گاریسون و واژن (۲۰۰۷) طراحی شده است این نویسندگان اظهار می‌دارند که یادگیری ترکیبی باید باعث ایجاد آگاهی از طیف وسیعی از گزینه‌های طراحی انعطاف پذیر و تلاش انجام کارها به صورت متفاوت شود. چارچوب COI روی ۳ عنصر اساسی برای تجربیات آموزشی تمرکز کرده است که عبارتند از:

- ۱- حضور شناختی (cognitive presence)
- ۲- حضور اجتماعی (social presence)
- ۳- حضور تدریس (teaching presence) [۲۳].

۵- فرایند طراحی یادگیری ترکیبی

طراحی یک دوره آموزش ترکیبی نیازمند کار گروهی و یک تیم متخصص است که نسبت به زوایای این رویکرد آموزش اشراف کامل داشته باشد و از آنجایی که عناصر تشکیل دهنده این آموزش متعدد و هر کدام چه از لحاظ محتوا و چه از لحاظ میزان و زمان به کارگیری، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است بنابراین طراحی آن باید از دقت ویژه‌ای برخوردار باشد [۴]. یکی از مدل های مطرح در طراحی این نوع آموزش مدل بولت پروف^۲ می‌باشد این مدل توسط فرانک جی تروها^۳ (۲۰۰۲) طراحی شده است و شامل ۱۲ مرحله است که ذیلاً به آن اشاره شده است.

۱- جمع آوری اطلاعات استاندارد در زمینه نیازهای آموزشی، همان‌گونه که طراحی یک دوره کلاسی باید با توجه به در نظر گرفتن عنوان، عملکرد مخاطبان، موقعیت مکانی آن‌ها،

^۱ Community of inquiry

^۲ bulletproof

^۳ Frank J. Troha

۶- مزایای یادگیری ترکیبی

یادگیری ترکیبی مزایای بسیاری در برنامه‌های آموزشی مختلف و برنامه‌های درسی مدارس می‌تواند داشته باشد می‌باشد. یک بررسی انجام شده در مؤسسات آموزش عالی انگلیس نشان داد که ۹۴٪ از اساتید دانشگاه معتقدند که یک ترکیب از تدریس آن لاین و تدریس مبتنی بر کلاس درس مؤثرتر از تدریس کلاسی تنها است و همچنین ۸۵٪ آن‌ها تکنولوژی‌های یادگیری را به عنوان بهبود دست یابی به آموزش می‌دانند [۲۵].

اسگودرپ و گراهام^۱ (۲۰۰۳) نیز اظهار داشتند که مربیان یادگیری ترکیبی را برای بهبود بخشیدن به حوزه‌هایی همچون پداگوژی، دسترسی به دانش، تعامل اجتماعی، حضور شخصی، و اثربخشی هزینه‌ها به کار می‌گیرند [۲۶]. چانگ و دیویس^۲ (۱۹۹۵) نیز گزارش دادند که یادگیری ترکیبی تعامل بین دانش آموزان و مربیان را از طریق استفاده از ایمیل و تالارهای گفتگوی نا هم زمان گسترش می‌دهد. آن‌ها همچنین در یافتند که تکنولوژی‌های یادگیری باعث می‌شود که یادگیرندگان کنترل بیشتری روی سرعت یادگیری، جریان آموزشی، انتخاب منابع و مدیریت زمان داشته باشند [۱۳]. یادگیری ترکیبی در نشان دادن سبک‌های یادگیری گوناگون نیز مؤثر است [۲۷].

یکی دیگر از مزایای یادگیری ترکیبی این است که استفاده از تکنولوژی مرزهای فیزیکی کلاس درس را گسترش می‌دهد، دسترسی به محتوا و منابع یادگیری را فراهم می‌کند و توانایی مربیان برای دریافت بازخورد از پیشرفت یادگیرندگان را بهبود می‌بخشد [۲۸].

آتاگوش^۳ (۲۰۱۰) نیز مزایای این روش را به شرح زیر بر شمرده است:

- ۱- به وسیله ترکیبی از تکنیک‌ها و تکنولوژی‌های آموزشی مختلف یادگیری ترکیبی می‌تواند موفقیت‌های مخاطبان را بهبود بخشد.
- ۲- یادگیری ترکیبی می‌تواند برای مخاطبانی با شیوه‌ها و سطوح یادگیری مختلف به کار برده شود.
- ۳- یادگیری ترکیبی روشی است برای کاهش هزینه‌های آموزشی در حالت کلی.
- ۴- استفاده از تکنیک‌های آموزشی متنوع سبب جلب توجه بیشتر مخاطبان به محتوی در حالت کلی می‌شود.
- ۵- به وسیله استفاده، ترکیبی از آموزش رو در رو و تکنیک‌های آموزشی دیگر مخاطبان از هر جایی می‌توانند به آموزش

۲- با توجه به ماهیت آموزش چگونه می‌توان تأثیر آن را در سازمان‌ها تعیین کرد؟ ۳- چه مقدار بعد از ارائه آموزش باید صبر کرد تا اثرات آن بر روی سازمان‌ها مشخص شود؟

۷- شناسایی و جمع آوری هرگونه مدارکی که ممکن است جهت ایجاد و گسترش دوره در آینده مورد نیاز باشد. علاوه بر این جزئیات همه موضوعات و زیرمجموعه‌ها (محتوا و رؤس فعالیت‌های یادگیری) و همچنین ارائه یک لیست خرید از مواد مربوطه که ممکن است در حال حاضر نیز در سازمان یا هر جای دیگر نیز وجود داشته باشد باید نشان داده شود. بنابراین در این مرحله باید گزارشات مربوطه، مجلات و کتاب‌ها، ویدئوها، سی دی و برنامه‌های آموزشی که می‌تواند به طور بالقوه برای رفع نیازها، منابع مالی و زمان را ذخیره کند تعیین کنید.

۸- سازمان‌دهی همه برون دادهای حاصل از فرایند آموزش مورد نظر که منتهی به طراحی یک سند آموزشی می‌شود که می‌تواند در آینده به عنوان یک طرح اولیه مورد استفاده قرار گیرد.

۹- استفاده از سند طراحی آموزشی، تشخیص عناصر موجود در داخل محتوا و یا رؤس فعالیت‌های یادگیری برای ارائه به صورت آن‌لاین. با توجه به این که هدف ترکیب هر دو نوع آموزش سنتی و آن‌لاین است ارائه یک آموزش مؤثر و کارآمد به وسیله ترکیب آموزش آن‌لاین با تعاملات اساسی چهره به چهره در کلاس درس فراهم می‌شود.

۱۰- ارائه طرح به تمامی افرادی که به نحوی در این نوع آموزش دخیل هستند و سپس جمع آوری بازخوردها و استفاده از نظرات و پیشنهادات آن‌ها برای ادامه کار. گرفتن ضمانت از حامیان مالی طرح، تصمیم گیرندگان، متخصصان محتوا و دیگران در این مرحله از فرایند حیاتی است.

۱۱- مشورت با فراهم آورندگان سیستم آموزش ترکیبی با عنوان کردن محتوی آموزشی، استفاده از منابع داخلی، افزایش کارایی آموزش و دسترسی به آن در هر زمان ممکن، بهینه سازی کامل زمان‌های تخصیص داده شده به آموزش‌های کلاسی و حصول اطمینان از دست یابی به بهترین نتیجه.

۱۲- پس از انتخاب تأمین سیستم آموزش ترکیبی، ارائه مجدد طرح نهایی به تمامی دست اندرکاران آموزش و استفاده از پیشنهادات و نظرات آن‌ها. و در پایان این مرحله مزایای بالقوه آموزش ترکیبی باید برای همه آشکار شود [۲۴].

¹ Osguthorpe & Graham

² Chung & Davis

³ Utku kose

آموزش سنتی و یادگیری الکترونیکی استفاده کرد در طراحی نظام برنامه درسی می‌تواند مفید و اثر بخش واقع شود.

دسترسی پیدا کنند تا این که معلم را به صورت حضوری ملاقات کنند [۲۹].

۸- نتیجه گیری

همان طور که اشاره شد امروزه آموزش‌های سنتی به دلایل مختلف برای رفع نیازهای آموزشی نظام تعلیم و تربیت کشور کافی نیست و از طرف دیگر آموزش‌های الکترونیکی صرف نیز دارای محدودیت‌های خاص خود می‌باشند و نمی‌توانند به طور کامل جایگزین آموزش‌های سنتی شوند لذا از آنجایی که با رویکرد یادگیری ترکیبی می‌توان از مزیت‌های هر دو نوع آموزش (سنتی و الکترونیکی) بهره برد، استفاده از رویکرد یادگیری ترکیبی برای اثر بخشی هر چه بیشتر نظام تعلیم و تربیت کشور امری ضروری به نظر می‌رسد. امید است که این امر مورد توجه دست اندرکاران نظام تعلیم و تربیت کشورمان واقع شود و شاهد تحولی عظیم در نظام تعلیم و تربیت کشورمان باشیم.

فهرست منابع

- [۱] طالب زاده، محسن و حسینی، علی (۱۳۸۶). آموزش از راه دور: رهیافتی نوین در آموزش و پرورش ایران، بررسی اثر بخش آموزش از راه دور و برنامه های آموزشی و درسی آن‌ها در مقطع متوسطه سال تحصیلی ۸۴-۸۵ کل کشور، فصل نامه نوآوری های آموزشی، سال ششم، شماره ۱۹، صص ۷۳-۹۲
- [۲] آیتی و دیگران (۱۳۸۶). الگوی تدوین برنامه های درسی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات در تربیت معلم، فصل نامه مطالعات برنامه درسی، سال اول، شماره ۵، صص ۵۵-۸۰
- [۳] مجد تیموری، فریبا (۱۳۸۷)، آموزش/یادگیری ترکیبی، فصلنامه فرهنگ آموزش، سال چهارم، شماره ۱۰-۱۱، صص ۷-۶
- [۴] حق پناهی، محمد و مایار، رضا (۱۳۸۳)، آموزش ترکیبی در نظام علمی کاربردی، تهران، مجموعه مقالات دومین همایش آموزش الکترونیکی، صص ۱۰۶-۹۵
- [۵] بابایی، محمود (۱۳۸۹). مقدمه ای بر یادگیری الکترونیکی، تهران : انتشارات پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران و نشر چاپار

۷- نقش یادگیری ترکیبی در تحول برنامه درسی

همان طور که می‌دانیم امروزه در نظام آموزشی کشور ما به طور اعم و در آموزش و پرورش و مدارس به طور اخص برنامه‌های درسی به صورتی طراحی می‌گردد که فراگیر یک نقش منفعل و صرفاً پذیرا را بر عهده دارد. اما دنیای امروز دنیای سرعت و تغییرات مداوم است و انسان‌هایی در این میدان برنده‌اند که از ارابه سرعت عقب نمانند. در چنین دنیایی که صنعت و دانش امروز با سرعت بسیار سریع در حال پیشرفت است و با صنعت و دانش روز قبل و حتی ساعت قبل تفاوت قابل ملاحظه‌ای دارد محصور نمودن یادگیرنده پراترزی و پویا با آمال و آرزوهای متعالی در چارچوب کلاس‌های درس سنتی و ارائه مطالب کهنه و قدیمی که گاه به اندازه عمر یادگیرنده از تولید آن‌ها می‌گذرد و اجبار ماندن در محیطی که معلم تنها فرمانروای آن است در حقیقت به صلابه مرگ بردن انگیزه و تحرک دانش آموزان است [۷]. اینجاست که طراحی یک برنامه درسی مجازی و دوره‌های یادگیری الکترونیکی به مدد می‌آیند و راهکارهای متعددی را برای اصلاح و تحول برنامه درسی ارائه می‌دهند. که برخی از این راهکارها عبارتند از: ارتقای سریع و مؤثر سطح دانش مورد نیاز دانش آموزان متناسب با نوع فعالیت آن‌ها، سهولت دسترسی به منابع متعدد و مختلف آموزشی، امکان دسترسی فراگیر به منابع آموزشی به ۲۴/۷ (هفت روز در هفته و ۲۴ ساعته)، گسترش آموزش برای همه، با هزینه بسیار کمتر، کاهش زمان و هزینه رفت و آمد دانش آموزان، امکان ثبت و ضبط فعالیت‌ها و برنامه‌های آموزشی و پیگیری مستمر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، اجازه تهیه و آماده سازی و ارائه مدل‌های مختلف آموزشی توسط معلمان، خود کار بودن دانش آموزان و پرورش همه جانبه استعدادها دانش آموزان و دانشجویان [۸]. اما همان طور که در بالا اشاره شد طراحی برنامه‌های درسی الکترونیکی صرف نیز محدودیت‌هایی دارند و نمی‌توان یک برنامه درسی صرفاً مجازی را به کار گرفت که به طور کامل بتواند موفقیت آمیز باشد بعضی از این محدودیت‌های یادگیری الکترونیکی صرف عبارتند از: محدودیت دسترسی همه دانش آموزان در بهره برداری و دسترسی به رایانه و خدمات جانبی آن، محدودیت اعمال مدیریت و نظارت بر منابع آموزشی و هدایت نظام یافته آن‌ها، محروم ماندن فراگیران در بهره مندی از روابط اخلاقی و تربیتی بین معلمان و دانش آموزان و کم بودن پهنای باند در ارسال چند رسانه مطالب آموزشی [۸]. لذا با توجه با این اوصاف می‌توان نتیجه گرفت که بهره گیری از یک رویکرد یادگیری ترکیبی که به وسیله آن بتوان از مزایای هر دو نوع

- learning model from IBM. [White paper].available at:<http://service.boulder.ibm.com/software/lotus/pub/lotusweb/lspace/LSP>
- [23] Garrison, R. D., & Vaughan, N. D. (2007). **Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines**. San Francisco, CA: Jossey-Bass, Inc
- [24] frank j.troha,(2004).A model for blended learning-availebl at:
http://www.usdla.org/html/journal/MAY02_Issue/article03.html
- [25] Marquis, C. (2004). **WebCT survey discovers a blend of online learning and classroom-based Teaching is the most effective form of learning Today**. WebCT.com.
- [26] Osguthorpe, T.C. & graham, R.C. (2003).blended learning environment, **Quarterly review of distance education**. Vol.4, No.3, pp. 227-233.
- [27] bielawski,l.,metcalf,d.(2003).**blended elearning:integrating knowledge, performance support, and online learning** ,amherst, ma:press
- [28] Klein, H. J., Noe, R. A., & Wang, C. (2006). Motivation to learn and course outcomes: The Impact of delivery mode, learning goal orientation, and perceived barriers and enablers. **Personnel Psychology**, 59, 665-702.
- [29] Utku kose,(2010).A blended learning model supported with web 2.0 technologies, **journal of social and behavioral science**.vol.2, pp.2794-2802
- [۴] رحیمی دوست، غلامحسین(۱۳۸۶). تجربه ی پیش روی پروژهای الکترونیکی چگونه بوده است؟(چالش های پیش رو در پروژهای یادگیری الکترونیکی). **مجله ی کتاب داری و اطلاع رسانی**، جلد ۱۰، شماره ۲، صص ۳۳۷-۳۵۵
- [۷] علی آبادی، خدیجه و خسروی، محبوبه (۱۳۸۰). دانشگاه مجازی و آموزش از راه دور، **مجموعه مقالات همایش کاربرد تکنولوژی آموزشی در آموزش عالی**، دانشگاه اراک، صص ۴۱۰-۴۴۵
- [۸] عبادی، رحیم (۱۳۸۳). **یادگیری الکترونیکی و آموزش و پرورش**، انتشارات آفتاب مهر
- [9] Laurillard, D. (1993). **Rethinking university teaching: A framework for the effective use of educational technology**, newyork, published by Routledge
- [10] Lim, D.H. (2002), perceived differences between classroom and distance education. **Journal of educational technology**. Vol.3, No.1
- [11] Lim, D.H. & Kim, H.j. (2003).motivation and learner characteristics affeeting online learning application. **Journal of educational technology**.vol.31, No.4, pp.423-439
- [12] Zenger. & Uehlei.C. (2001). Why blended will win. **Journal of Training & development**. Vol.55, No.2, pp.54-59
- [13] Yoon. W.S & lim. D.H, (2007): strategic blending: A conceptual frame work to improve learning and performance. **International journal of e-learning**. Vo.l6, No.3, pp. 475-489
- [14] Brush.t.a(2008). Student perceptions of collaborative learning , social presence and satisfaction in a blended learning environment: relationships and critical factors. **Journal of computer and education**, vol.51, No.1, pp318-336
- [15] Diann Wilson & ellensmilanich, (2005).**the other blendedlearning: a classroom-centered approach**, San Francisco, published by Pfeiffer
- [16] Timmons, J.A (1999) **New venture creation: Entrepreneurship for the 21st. century**, Boston: Irwin McGraw - Hill.
- [17] Procter, C. (2003). **Blended learning in practice. Education in a changing environment**. Conference preceding 17th- 18th September 2003, university of solford.
- [18] Driscoll.m. (2002). **web-based training creating e-learning experience**.san Francisco, published by Pfeiffer.
- [19] Woodill. G. (2004).**where is the learning in e-learning? A critical analysis of the e-learning industry**. Available at: www.operitel.com
- [20] Yoon. W.S & lim. D.H, (2007): strategic blending: A conceptual frame work to improve learning and performance. **International journal of e-learning**. Vo.l6, No.3, pp. 475-489
- [21] Khan, B. H. (Ed.). (2007). **Flexible learning in an information society**. Hershey, PA: Information Science Publishing
- [22] IBM (2002). **Implementing the 4-tier blended**